

Boom

RECHT VOOR DE SOCIAAL PROFESSIONAL

2E DRUK

Dineke Sepmeijer-Schmahl
Mark Sepmeijer

Recht voor de sociaal professional

Recht voor de sociaal professional

Tweede druk

Dineke Sepmeijer-Schmahl
Mark Sepmeijer

Boom

**inclusief
website!**

Met behulp van onderstaande unieke activeringscode krijg je toegang tot de website **www.rechtvoordesociaalprofessional.nl** voor extra materiaal. Deze code is persoonsgebonden en gekoppeld aan de 2e druk. Na activering van de code is de website twee jaar toegankelijk. De code kan tot zes maanden na het verschijnen van een volgende druk geactiveerd worden. De code is eenmalig te gebruiken.

Opmaak binnenwerk: Textcetera, Den Haag
Basisontwerp omslag: Dog & Pony, Amsterdam
Omslagontwerp: Coco Bookmedia, Amstersfoort
Beeld omslag: Guy Stevens (Unsplash)

© Sepmeijer-Schmahl, Sepmeijer & Boom uitgevers Amsterdam, 2021

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden vervaelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor het overnemen van (een) gedeelte(n) uit deze uitgave in bijvoorbeeld een (digitale) leeromgeving of een reader in het onderwijs (op grond van artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot Stichting Uitgeversorganisatie voor Onderwijslicenties, Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.stichting-uvo.nl.

No part of this book may be reproduced in any form, by print, photoprint, microfilm or any other means without written permission from the publisher.

ISBN 9789024437405

ISBN 9789024437412 (e-book)

NUR 133

www.rechtvoordesociaalprofessional.nl

www.boomhogeronderwijs.nl

Woord vooraf

Om het werk als sociaal professional goed te kunnen doen is het van belang enig inzicht te hebben in het Nederlandse recht. Het boek *Recht voor de sociaal professional* geeft een beknopt overzicht van onderwerpen waarmee de (aan-komende) sociaal professional in aanraking kan komen.

Het boek begint met een algemene inleiding in het recht. Vervolgens worden de diverse rechtsgebieden besproken die een rol spelen bij het werk van de sociaal professional. Hierna wordt achtereenvolgens uitgebreid ingegaan op personen- en familierecht, schuldhulpverlening, jeugdhulp, arbeidsrecht, sociale zekerheid, gezondheidsrecht en vreemdelingenrecht. Tot slot komt ook het handelen van de sociaal professional aan de orde. De theorie wordt helder uitgelegd en ondersteund door het gebruik van aansprekende praktijkvoorbeelden en schema's.

Sinds het verschijnen van de vorige druk van dit boek in 2019 hebben zich op de terreinen die dit boek bestrijkt diverse wijzigingen in wetgeving voorgedaan. Deze wijzigingen zijn in deze druk verwerkt. De opzet van het boek is verder vrijwel ongewijzigd gebleven.

Ook zijn er een aantal onderwerpen toegevoegd aan deze druk en aan de website. Zo wordt er in het boek aandacht besteed aan onder andere de rechtstaat en de rechtsbijstand. Daarnaast wordt er in het hoofdstuk over jeugd stilge staan bij passend onderwijs, leerplicht, het kinderrechtenverdrag en de kind-ombudsman. Bij het hoofdstuk over het arbeidsrecht wordt er nu meer aandacht besteed aan het arbeidsrecht voor minderjarigen. Tevens zijn de wijzigingen in het arbeidsrecht ten gevolge van de Wet arbeidsmarkt in balans opgenomen. In het hoofdstuk gezondheidsrecht komt in deze druk dwang in de zorg meer aan bod dan in de vorige druk. In deze nieuwe druk wordt er dieper ingegaan op de Algemene verordening gegevensbescherming. Op de website bij dit boek wordt nader ingegaan op het huurrecht.

Op de website bij dit boek, **www.rechtvoordesociaalprofessional.nl**, staan informatieve video's en verdiepingsmateriaal. Ook zijn hier oefentoetsen met feedback en begrippentrainers opgenomen.

Graag willen wij Bram van Iterson (Hogeschool Utrecht) en Fatima Aslimani (Hogeschool van Amsterdam) bedanken. Zij hebben met hun feedback en input een welkome bijdrage geleverd aan de totstandkoming van dit boek.

's-Hertogenbosch,
Mr. Dineke Sepmeijer-Schmahl
Mr. Mark Sepmeijer

Inhoud

Woord vooraf	5
Lijst van afkortingen	11
1 Inleiding in het recht	15
1.1 Wat is recht en wat is het doel van het recht?	15
1.2 Rechtsbronnen	16
1.3 Rechtsgebieden	18
1.4 Andere indelingen	25
1.5 Verdeling van de overheidsmacht	25
2 Burgerlijk recht	33
2.1 Onderverdeling	33
2.2 Vermogensrecht	34
2.3 Goederen- en verbintenissenrecht	36
2.4 Verbintenissenrecht	36
2.5 De overeenkomst	38
2.6 Eisen aan de overeenkomst	45
2.7 Rechtsgevolgen van een overeenkomst	47
2.8 Algemene voorwaarden	48
2.9 Wilsgebreken	49
2.10 Niet nakomen van een overeenkomst	51
2.11 Rechten bij wederkerige overeenkomsten	53
2.12 Aansprakelijkheid voor hulppersonen en zaken	54
2.13 Onrechtmatige daad	54
2.14 Aansprakelijkheid voor anderen	58
2.15 Productaansprakelijkheid	60
3 Bestuursrecht	63
3.1 Algemeen en bijzonder bestuursrecht	63
3.2 Bestuursorganen	63
3.3 Bestuurshandelingen	65
3.4 Belanghebbende	65
3.5 Besluit	66
3.6 Beschikkingen	66
3.7 Algemene beginselen van behoorlijk bestuur	67
3.8 Bezwaar en beroep	70
3.9 Voorlopige voorzieningen	71
3.10 Relatieve competentie	71

4	Strafrecht	73
4.1	Strafbepalingen	73
4.2	Poging, strafbare voorbereiding en deelneming	76
4.3	Strafuitsluitingsgronden	81
4.4	Strafprocesrecht	83
4.5	Vooronderzoek en dwangmiddelen	88
4.6	Onderzoek ter terechtzitting	92
4.7	Straffen en maatregelen	94
4.8	Strafdoelen	100
4.9	Jeugdstrafrecht	101
5	Personen- en familierecht	109
5.1	Huwelijk	109
5.2	Geregistreerd partnerschap	113
5.3	Samenwonen	114
5.4	Einde van de relatie	115
5.5	Ouderschap en gezag	120
6	Schuldhelpverlening	131
6.1	Incasso en beslaglegging	132
6.2	Schuldhelpverlening	135
6.3	Uitvoering van schuldhelpverlening	136
7	Jeugd	143
7.1	Wettelijk kader	144
7.2	Leeftijd	145
7.3	Jeugdhulp	145
7.4	Kinderbeschermingsmaatregelen	146
7.5	Vaststelling voorlopige voogdij	151
7.6	Gronden voor ondertoezichtstelling en voogdij	151
7.7	Jeugdreclassering	152
7.8	Integrale aanpak	153
7.9	Instellingen betrokken bij jeugdhulp	153
7.10	Kinderrechtenverdrag	155
7.11	Leerplicht, studiefinanciering en passend onderwijs	156
8	Arbeidsrecht	163
8.1	Constructies op basis waarvan arbeid kan worden verricht	163
8.2	De arbeidsovereenkomst	170
8.3	Einde arbeidsovereenkomst	178
8.4	Transitievergoeding	186
8.5	Ontslag op staande voet op grond van artikel 7:677 BW	188
8.6	Opzegging in de proeftijd	188

9	Sociale zekerheid	191
9.1	Sociale verzekeringen en sociale voorzieningen	191
9.2	Uitvoeringsorganen sociale zekerheid	193
9.3	Volksverzekeringen	194
9.4	Werknemersverzekeringen	204
9.5	Sociale voorzieningen	217
10	Gezondheidsrecht	231
10.1	Wetten die belangrijk zijn voor het gezondheidsrecht	231
10.2	Geneeskundige behandelingsovereenkomst	232
10.3	Dwang in de zorg	238
10.4	Rechtsbescherming patiënten	243
11	Vreemdelingenrecht	245
11.1	Nederlandschap	245
11.2	Vreemdelingen	247
11.3	Procedure Toegang en Verblijf (TEV)	249
11.4	Asielzoekers	252
12	Handelen van de sociaal professional	257
12.1	Beroepscode	257
12.2	Verwerken van persoonsgegevens	260
12.3	Rechten van betrokkenen	263
12.4	Privacy in het sociaal domein	264
12.5	Functionaris gegevensverwerking	265
12.6	Beveiliging	266
12.7	Toezichthouder	266
	Begrippenlijst	269
	Illustratieverantwoording	277
	Trefwoordenregister	279
	Over de auteurs	285

Lijst van afkortingen

AKW	Algemene Kinderbijslagwet
AMvB	Algemene maatregel van bestuur
ANW	Algemene nabestaandenwet
AOW	Algemene Ouderdomswet
Artw	Arbeidstijdenwet
AVG	Algemene verordening gegevensbescherming
Awb	Algemene wet bestuursrecht
AZC	Asielzoekerscentrum
BKR	Bureau Kredietregistratie
BW	Burgerlijk Wetboek
B&W	College van burgemeester en wethouders
CAO	Collectieve arbeidsovereenkomst
CIZ	Centrum Indicatiestelling Zorg
CJG	Centrum voor Jeugd en Gezin
ECLI-code	European Case Law Identifier
EER	Europese Economische Ruimte
EU	Europese Unie
EVRM	Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens en de fundamentele vrijheden
Fw	Faillissementswet
Gw	Grondwet
HR	Hoge Raad der Nederlanden
Ibs	Inbewaringstelling
IND	Immigratie- en Naturalisatiedienst
IOAW	Wet inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte werkloze werknemers
IOAZ	Wet inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte gewezen zelfstandigen
IOW	Wet inkomensvoorziening oudere werklozen
IVA	Regeling inkomensvoorziening volledig arbeidsongeschikten
NVVK	Nederlandse Vereniging voor Volkskrediet
OM	Openbaar Ministerie
OTS	Ondertoezichtstelling
OVAR	Ontslaan van alle rechtsvervolging
OvJ	Officier van Justitie
Pgb	Persoonsgebonden budget
PW	Participatiewet
Rv	Wetboek van Burgerlijke rechtsvordering
Sr	Wetboek van Strafrecht
Sv	Wetboek van Strafvordering

SVB	Sociale Verzekeringsbank
Tbs	Terbeschikkingstelling
TEV	Toegang en verblijf
TW	Toeslagenwet
UWV	Uitvoeringsinstituut Werknemersverzekeringen
VOTS	Voorlopige ondertoezichtstelling
Vvo-asiel	Verblijfsvergunning voor onbepaalde tijd
WAO	Wet op de arbeidsongeschiktheidsverzekering
WaZo	Wet arbeid en zorg
Wbp	Wet bescherming persoonsgegevens
Wet BIG	Wet op de beroepen in de individuele gezondheidszorg
Wet Bopz	Wet bijzondere opnemingen in psychiatrische ziekenhuizen
Wet RO	Wet op de rechterlijke organisatie
Wet Wajong	Wet arbeidsongeschiktheidsvoorziening jonggehandicapten
Wet WIA	Wet werk en inkomen naar arbeidsvermogen
WGA	Regeling Werkhervatting gedeeltelijk arbeidsgeschikten
WGBO	Wet op de geneeskundige behandelingsovereenkomst
Wvggz	Wet verplichte geestelijke gezondheidszorg
Wkkgz	Wet kwaliteit, klachten en geschillen zorg
Wlz	Wet langdurige zorg
Wmo 2015	Wet maatschappelijke ondersteuning 2015
Wsnp	Wet schuldsanering natuurlijke personen
Wzd	Wet zorg en dwang
WW	Werkloosheidswet
Zvw	Zorgverzekeringswet
ZW	Ziektewet

Inleiding in het recht

1

Recht speelt in het dagelijks leven een grote rol. Het mag duidelijk zijn dat het recht eveneens een belangrijke rol speelt in het werk van de sociaal professional. Op alle gebieden waar het werk van de sociaal professional zich afspeelt zoals sociale zekerheid, jeugdhulpverlening, reclassering, vreemdelingen, heeft men te maken met wet- en regelgeving. Uit al deze wet- en regelgeving wordt duidelijk hoe de juridische verhouding tussen cliënten en de sociaal professional moet zijn. Ook kunnen cliënten lezen welke rechten ze al dan niet hebben. Daarnaast stellen deze regels eisen aan de kwaliteit van de dienstverlening door de professional.

Dit hoofdstuk geeft een overzicht van wat recht inhoudt, wat het doel is van het recht, wat de vindplaatsen van het recht zijn, welke rechtsgebieden er zijn en hoe de overheidsmacht verdeeld is.

1.1 Wat is recht en wat is het doel van het recht?

Recht is een verzamelnaam voor alle overheidsregels die in onze samenleving gelden.

Om het een en ander duidelijk te maken, volgen hierna twee voorbeelden:

- Mishandeling wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste drie jaren of geldboete van de vierde categorie.
- In het verzorgingshuis zijn huisdieren niet toegestaan.

In het eerste geval hebben we te maken met een wettelijke regel uit het Wetboek van Strafrecht die door de overheid gemaakt is en waaraan we ons allemaal moeten houden. Doen we dat niet, dan zal de rechter een oordeel hierover vellen.

De tweede regel is een regel die niet door de overheid is gemaakt, maar door het verzorgingshuis. Houden de bewoners zich niet aan deze regel, dan zal het verzorgingshuis hierop reageren.

Als we kijken naar het doel van het recht, kunnen we zeggen dat het recht een tweeledig doel heeft:

- Ten eerste ordent het recht het menselijk gedrag door het stellen van regels. Om een voorbeeld te geven: verkeersregels bepalen dat een auto die van rechts komt, voorrang heeft.
- Ten tweede zorgt het recht ervoor dat er bij conflicten een rechtvaardige oplossing komt. Bijvoorbeeld: wat gebeurt er als een koper een bankstel koopt en de koopprijs niet betaalt?

1.2 Rechtsbronnen

Als we op zoek gaan naar het recht, zijn er vier rechtsbronnen oftewel plaatsen waar we het recht kunnen vinden. Het zijn: de wet, jurisprudentie, gewoonte en het internationaal verdrag. Hierna kun je lezen wat deze rechtsbronnen inhouden.

1.2.1 Wet

De wet is de belangrijkste vindplaats van het recht. Wetten bevatten rechtsregels die zijn vastgesteld door de overheid. Je vindt die regels bijvoorbeeld in het Burgerlijk Wetboek, het Wetboek van Strafrecht, de Wet arbeid en zorg en de Werkloosheidswet. Misschien heb je een wettenbundel waarin deze wetten staan, maar je kunt de tekst van deze en andere wetten ook nalezen op de website van de overheid: www.wetten.nl.

1.2.2 *Jurisprudentie*

Een tweede vindplaats van het recht is de jurisprudentie. Jurisprudentie zijn uitspraken van rechters. Rechters behandelen vele zaken. Dit kunnen strafzaken zijn, maar ook bijvoorbeeld geschillen tussen de overheid en een asielzoeker. Meestal kan de rechter de wet gebruiken om tot een beslissing te komen, maar soms is een wet niet duidelijk of ontbreekt er zelfs in het geheel een wettelijke regel. In dat soort gevallen legt de rechter de onduidelijke regel uit en maakt hij een nieuwe regel of formuleert hij, als er helemaal geen regel is, zelfstandig een nieuwe regel. Als andere rechters deze regel in latere geschillen ook gaan toepassen, is er sprake van jurisprudentie en deze regel heeft dan ook dezelfde rechtskracht als het wettelijke recht.

ECLI-code

Veel uitspraken van de rechters zijn te vinden via www.rechtspraak.nl. De uitspraken van de rechters hebben een uniek nummer, zodat een uitspraak makkelijk terug te vinden is.

Voor 2013 kreeg jurisprudentie een landelijk nummer, maar sinds 2013 krijgt elke rechterlijke uitspraak op rechtspraak.nl een eigen nummer dat is toegekend op basis van de ECLI-code: de European Case Law Identifier. Elke uitspraak van gerechten uit Europa wordt met behulp van deze code van een uniek ECLI-nummer voorzien. Dit nummer is opgebouwd uit achtereenvolgens de landcode, de gerechtscodex, het uitspraakjaar en een volgnummer. De landcode bestaat steeds uit twee letters. Voor ons land is dat NL. Daarna volgt een afkorting van het rechterlijk college, bijvoorbeeld HR voor de Hoge Raad en RBROT voor Rechtbank Rotterdam. Dan volgt het jaar waarin de uitspraak is gedaan en tot slot het nummer van de uitspraak.

Zo wordt een uitspraak uit 2020 van het Gerechtshof's-Hertogenbosch als volgt genoteerd: ECLI:NL:GHSHE:2020:3319.

1.2.3 *Gewoonte*

Een volgende rechtsbron is de gewoonte. Hoewel er veel in wetten geregeld is, speelt de gewoonte ook een, zij het steeds kleiner wordende rol. In veel sectoren van het bedrijfsleven zijn er allerlei gewoontes die nergens in de wet zijn vastgelegd, maar die toch als bindende regels moeten worden beschouwd. Het moet bij een gewoonte dan wel om een vaststaand en door iedereen erkend gebruik gaan dat in die sector ook als bindende rechtsregel wordt beschouwd en dat moet worden nageleefd. Het bekendste voorbeeld van gewoonterecht is wel het handjeklap op de veemarkt. Een koop op de veemarkt is pas gesloten als koper en verkoper elkaar driemaal in de handen hebben geslagen: 'Eenmaal, andermaal... verkocht!'

Ook in het staatsrecht is de gewoonte een belangrijke rechtsbron. In het strafrecht is het gebruik van de gewoonte als rechtsbron niet toegestaan.

1.2.4 *Internationaal verdrag*

De vierde en laatste rechtsbron is het internationale verdrag. Internationale verdragen worden steeds belangrijker voor het Nederlandse recht. Verdragen zijn afspraken tussen twee of meer staten die op schrift zijn gesteld en gelden in de staten die partij zijn bij het verdrag. Nederland heeft zich bij een groot aantal verdragen aangesloten, zoals het verdrag over de Europese Unie en het Internationaal Verdrag Inzake de Rechten van het Kind, het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden (EVRM) en het Handvest van de Verenigde Naties.

1.3 Rechtsgebieden

Omdat er in Nederland heel veel rechtsregels zijn, heeft men, om het geheel enigszins overzichtelijk te houden, het recht onderverdeeld in het publiekrecht en het privaatrecht:

- Het publiekrecht geeft regels voor de juridische verhouding tussen burgers (natuurlijke personen en/of bedrijven) en overheid en omvat de rechtsgebieden: staatsrecht, strafrecht en bestuursrecht.
- Het burgerlijk recht behoort tot het privaatrecht, dit recht geeft regels voor de rechtsrelaties tussen burgers onderling.

Tot slot is er nog het internationaal recht, dat regels geeft voor de verhouding tussen staten onderling. Hierna zullen we de rechtsgebieden wat uitvoeriger bekijken.

1.3.1 *Het staatsrecht*

In het staatsrecht wordt de organisatie van de staat beschreven. Er staan regels in over de bevoegdheden van de verschillende overheidsorganen, zoals de taken en bevoegdheden van de gemeenteraad of de positie van de Koning. De belangrijkste wet van het staatsrecht is de Grondwet, maar daarnaast zijn er andere belangrijke wetten, zoals de Provinciewet, de Gemeentewet en de Politiewet die onderdeel uitmaken van het staatsrecht.

Het levensverhaal van de Grondwet kun je bekijken op de website bij dit boek.

Rechtsbronnen

Hiervoor werd al gesproken over de vindplaatsen van het recht: de rechtsbronnen. Hieronder lees je meer over de rechtsbronnen van het staats- en bestuursrecht.

Grondwet

Zoals hiervoor is aangegeven is de Grondwet de belangrijkste wet van het staatsrecht. De Grondwet begint met de grondrechten. Dit zijn rechten die burgers hebben ten opzichte van de overheid. De grondrechten zullen hierna worden besproken.

Organieke wetten

Organieke wetten zijn een andere bron voor het staatsrecht. Dit zijn wetten die in opdracht van de Grondwet worden gemaakt. Voorbeelden van organieke wetten zijn de Rijkswet op het Nederlanderschap (op grond van artikel 2 lid 1 Grondwet), de Vreemdelingenwet (artikel 2 lid 2 Grondwet), de Algemene wet bestuursrecht (artikel 107 lid 2 Grondwet) en de Ambtenarenwet (artikel 109 Grondwet).

Jurisprudentie

Jurisprudentie is in het staatsrecht met name voor de uitleg van grondrechten belangrijk.

Internationale verdragen

Internationale verdragen, zoals de wetgeving van de Europese Unie, hebben veel invloed op onze nationale wetgeving. Daarnaast is ook het EVRM van belang voor het staats- en bestuursrecht.

Gewoonte

In het staatsrecht is de gewoonte een belangrijke rechtsbron. Veel staatsrechtelijke regels zijn in de praktijk ontstaan en langzamerhand een vaste gewoonte geworden. Deze regels staan niet in de Grondwet of in een andere wet.

Staat

Als je wat meer wilt weten over het staatsrecht, moet je allereerst weten wat een staat is.

Een staat heeft drie kenmerken:

1. een staat heeft een grondgebied;
2. er zijn inwoners;
3. er is een regering die het gezag uitoefent.

De democratie en rechtsstaat

Nederland is een democratie en een rechtstaat. Een democratie heeft drie kenmerken:

1. vrije verkiezingen;
2. een parlementair stelsel;
3. respect voor de grondrechten.

De meeste democratieën zijn of een republiek of een monarchie. Nederland is een monarchie, want in Nederland is sprake van een koningschap dat via erfopvolging wordt vervuld. Omdat de positie van de Koning in de Grondwet is verankerd en daardoor ook begrensd is, spreken we van een constitutionele monarchie.

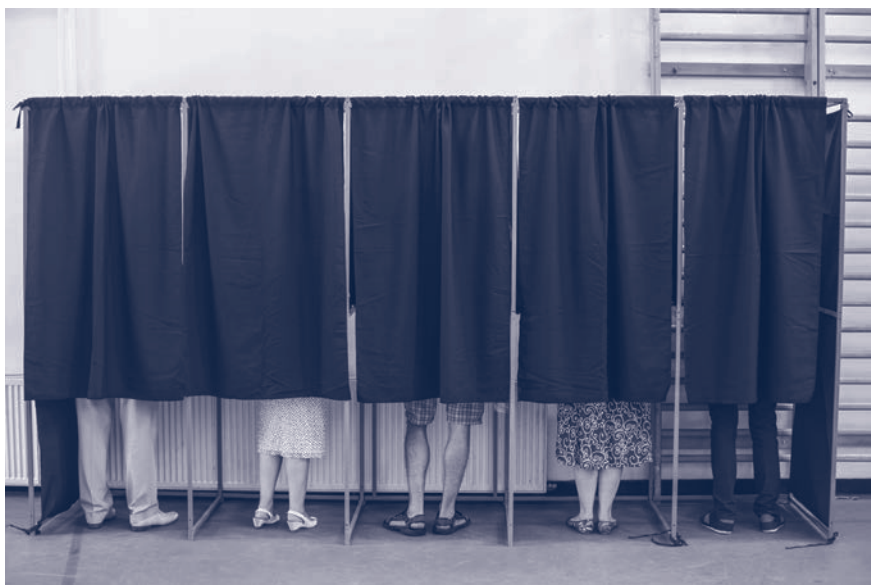
Nederland is behalve een democratie ook een rechtstaat. Dit betekent dat zowel de burgers als de overheid zich aan de wet moeten houden. Als een burger meent dat de overheid de wet overtreedt, kan hij naar de rechter stappen. De rechter is onafhankelijk van de overheid, zodat hij in zijn uitspraak ook een negatief oordeel kan geven over het optreden van de overheid.

Op de website vind je een video over hoe Nederland bestuurd wordt.

Vrije verkiezingen

Het eerste kenmerk van een democratie is dat er vrije verkiezingen zijn. In Nederland hebben de burgers de bevoegdheid om, als zij kiesrecht hebben, de vertegenwoordigers van de belangrijkste staatsorganen te kiezen, zoals de leden van de Tweede Kamer, de Gemeenteraad, de Provinciale Staten en via getrapte verkiezingen ook de Eerste Kamer.

Parlementair stelsel

Een volgend kenmerk van de democratie is het parlementair stelsel. Bij het parlementair stelsel gaat het om de betrekking tussen regering en parlement. Om te kunnen regeren moet de regering de steun van het parlement hebben. Dit noemt men het vertrouwensbeginsel. Als de Kamer geen of niet langer vertrouwen heeft in een bewindspersoon of in het kabinet, spreekt de Kamer een motie van wantrouwen uit. Dit betekent dat de betreffende bewindspersoon of het kabinet naar huis wordt gestuurd. De volksvertegenwoordiging heeft dus uiteindelijk de hoogste macht.

Grondrechten

In onze democratie worden de meest fundamentele rechten van de burger gevormd door de grondrechten. Door de grondrechten wordt de macht van de overheid beperkt ter wille van de menselijke vrijheid en waardigheid. In Nederland zijn deze grondrechten opgenomen in hoofdstuk 1 van de Grondwet. Het zijn er 24.

Wat zijn grondrechten eigenlijk? Grondrechten zijn fundamentele rechten van de mens, zoals het discriminatieverbod, het recht op een eerlijk proces, op eerbiediging van en bescherming van de persoonlijke levenssfeer, op onaantastbaarheid van het menselijk lichaam en recht op sociale voorzieningen.

De grondrechten in Nederland kunnen worden onderverdeeld in klassieke en sociale grondrechten. Op klassieke grondrechten mag de overheid geen inbreuk maken, tenzij de wet haar die bevoegdheid geeft. Dit blijkt bijvoorbeeld uit artikel 11 van de Grondwet, dat bepaalt: 'Ieder heeft, behoudens of krachtens de wet te stellen beperkingen, recht op onaantastbaarheid van zijn lichaam.'

In tegenstelling tot de klassieke grondrechten leggen de sociale grondrechten de overheid een bepaalde taak op. Een voorbeeld van een sociaal grondrecht is artikel 22 van de Grondwet, dat bepaalt: ‘De overheid treft maatregelen ter bevordering van de volksgezondheid.’

In artikel 18 van de Grondwet vinden we een combinatie van een klassiek en een sociaal grondrecht. Lid 1 is een klassiek grondrecht dat kan worden afgedwongen. Lid 1 bepaalt dat ieder die bij een rechtszaak wordt betrokken recht heeft op bijstand van een advocaat of van een andere hulpverlener. Lid 2 is een sociaal grondrecht. Hierin staat dat de wetgever in de wet moet vastleggen op welke manier mensen die het niet kunnen betalen, een beroep op gefinancierde rechtsbijstand kunnen doen.

Wil je meer weten over rechtsbijstand? Bekijk dan de informatie hierover op de website.

Klassieke grondrechten kunnen eventueel voor de rechter worden afgedwongen. Dat is bij sociale grondrechten (bijna) niet het geval.

Botsende grondrechten

Soms kunnen grondrechten botsen. We geven een voorbeeld. Artikel 1 van de Grondwet luidt: ‘Allen die zich in Nederland bevinden worden in gelijke gevallen gelijk behandeld. Discriminatie wegens godsdienst, levensovertuiging, politieke gezindheid, ras, geslacht of op welke grond dan ook is niet toegestaan.’ Hoe verhoudt dit grondrecht zich met het in artikel 6 van de Grondwet opgenomen grondrecht: de vrijheid van godsdienst? Mag een christelijke school bijvoorbeeld een homoseksuele leraar weigeren? Een ander voorbeeld is de botsing tussen het in artikel 1 van de Grondwet neergelegde ‘verbod van discriminatie’ en de in artikel 7 neergelegde ‘vrijheid van meningsuiting’. De rechter zal in zo’n geval moeten beoordelen of er bij een bepaalde uiting sprake is van discriminatie, en zo ja, of deze uiting onder de vrijheid van meningsuiting valt of juist niet.

Niet alleen de grondrechten uit onze Grondwet zijn voor ons van belang, er zijn ook andere belangrijke grondrechten die we mensenrechten noemen. Deze mensenrechten staan in internationale verdragen zoals het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden (EVRM) en het Handvest van Grondrechten van de Europese Unie.

Bekijk op de website bij dit boek een video over wat grondrechten eigenlijk zijn.

1.3.2 *Het strafrecht*

Moord, doodslag, diefstal, verkrachting zijn allemaal misdrijven die helaas regelmatig het nieuws halen. Mensen denken vaak dat het bij het recht eigenlijk alleen maar om strafrecht gaat, maar dat is gelukkig niet het geval. Het Nederlandse recht bevat veel geboden en verboden, bijvoorbeeld dat de koper op tijd de koopsom moet betalen, maar dit zijn geen regels die tot het strafrecht behoren. De politie komt niet controleren of de koper de koopsom voor een bepaald product al dan niet betaald heeft. Bij het strafrecht gaat het anders. In het strafrecht staan regels die de overheid voor de veiligheid van de burgers belangrijk vindt en als iemand deze regels overtreedt, is dat niet een zaak die tussen dader en slachtoffer kan worden afgehandeld, maar is het een zaak tussen de dader en de samenleving als geheel.

In het geval van bijvoorbeeld diefstal of mishandeling wordt deze zaak niet gezien als een zaak tussen dader en slachtoffer, maar kan ook de politie erbij betrokken raken. Deze probeert de verdachte op te sporen, zodat de verdachte door de rechter kan worden berecht. Bij een strafzaak staan niet het slachtoffer en de verdachte tegenover elkaar bij de rechter, maar het Openbaar Ministerie, vertegenwoordigd door de officier van justitie, en de verdachte.

1.3.3 *Het bestuursrecht*

De overheid moet zorgen voor een goede gang van zaken in ons land. Het besturen van ons land is een echte overheidstaak. Het bestuursrecht speelt in veel zaken een rol: bijvoorbeeld bij het toekennen van een werkloosheidsuitkering, het opleggen van een belastingaanslag of het verlenen van een verblijfsvergunning.

Het bestuursrecht geeft regels waaraan de overheid zich moet houden als deze het land bestuurt. Deze regels staan allereerst in de Algemene wet bestuursrecht (Awb), waar de algemene regels over de gang van zaken in het bestuursrecht staan. In deze wet vinden we eveneens regels over de procedures.

Voor de regels voor een bepaalde bestuurstaak moet in een speciale wet gezocht worden, zoals de Vreemdelingenwet of de Werkloosheidswet.

1.3.4 *Het burgerlijk recht*

Het burgerlijk recht geeft regels voor de rechtsverhouding tussen burgers (en bedrijven) onderling. Het gaat hier om zaken waar we dagelijks mee te maken hebben, zoals: kopen, trouwen, scheiden, werken, gezag over minderjarige kinderen. De belangrijkste regels van het burgerlijk recht zijn te vinden in het Burgerlijk Wetboek (BW).

Bij al dit soort zaken kan er natuurlijk wat fout gaan. Als een ondernemer en een klant een geschil hebben, moeten ze er samen uit proberen te komen. Komen ze er samen niet uit, dan moet de ondernemer of de klant zelf het initiatief nemen om de zaak aan de rechter voor te leggen. In dat geval lichten partijen, die in de meeste gevallen vertegenwoordigd worden door een advocaat, hun kant van de zaak toe, waarna de rechter uitspraak doet waaraan beide partijen zijn gebonden. De regels over hoe het proces gevoerd moet worden staan in het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering, de rechten en plichten uit het burgerlijk recht in het Burgerlijk Wetboek (BW).

1.3.5 *Internationaal recht*

Het laatste rechtsgebied is het internationaal recht. Het internationaal recht is voornamelijk in internationale verdragen vastgelegd. Door de steeds toeneemende internationale samenwerking wordt dit rechtsgebied steeds belangrijker en heeft het steeds meer invloed op ons nationale recht.

Een van de bekendste verdragen waarbij Nederland is aangesloten, is wel het Verdrag betreffende de Europese Unie. Het recht van de Europese Unie is van grote betekenis voor ons nationale recht. Het EU-recht kent verordeningen en richtlijnen. Verordeningen zijn wetten die rechtstreeks in elke lidstaat van de Europese Unie toepasselijk zijn; richtlijnen verplichten alle lidstaten hun nationale wetgeving op een bepaald gebied aan te passen volgens de voorwaarden die in die richtlijn zijn gesteld. De Europese Unie kent tal van richtlijnen, zoals over erkenning van diploma's die in een andere lidstaat zijn behaald en richtlijnen over geneesmiddelen.

Er zijn ook nog andere verdragen die voor ons van belang zijn, zoals het al genoemde Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden. Dit verdrag bevat een aantal bepalingen die rechtstreeks in Nederland gelden, zoals het recht op een eerlijk proces en het verbod van foltering.

1.4 Andere indelingen

1.4.1 *Indeling naar onderwerp*

Naast de hiervoor genoemde indeling in rechtsgebieden kan het recht ook naar onderwerp ingedeeld worden. Op die manier ontstaan er specialismen, zoals het jeugdrecht, het vreemdelingenrecht, het gezondheidsrecht en het arbeidsrecht. In dat geval worden allerlei rechtsregels uit verschillende rechtsgebieden die over hetzelfde onderwerp gaan bij elkaar gebracht.

1.4.2 *Materieel en formeel recht*

Er is *nóg* een andere manier om het recht in te delen. Het recht kan ingedeeld worden in materieel en formeel recht.

Materieel recht

Het materieel recht betreft de inhoud van de rechten en plichten. Als we bijvoorbeeld een boek gaan kopen, moet de koper de koopprijs betalen en moet de verkoper het boek leveren.

Formeel recht

Als er moeilijkheden komen, komt het procesrecht in beeld. Het procesrecht wordt ook wel formeel recht genoemd. Hierin staan regels die aangeven op welke wijze het proces gevoerd moet worden. De koper heeft bijvoorbeeld wel de koopprijs betaald, maar de verkoper weigert het boek te leveren. In het procesrecht staat hoe de koper de verkoper via de rechter alsnog tot levering van het boek kan dwingen.

1.5 Verdeling van de overheidsmacht

Om een idee te krijgen van hoe de Nederlandse staat is ingericht, beginnen we deze paragraaf met een klein stukje geschiedenis.

Trias Politica

In de tijd van Lodewijk XIV leefde de Franse filosoof en rechter Montesquieu (1689-1755). De koning had erg veel macht en die macht wilde hij met niemand

anders delen. Het woordje ‘inspraak’ moest nog uitgevonden worden. Tegenstanders van de koning konden zonder enige vorm van proces uit de weg geruimd worden. Montesquieu vond dat de macht van de koning wel erg verging. Hij bedacht dat de wetgevende, de uitvoerende en de rechtsprekende macht niet meer in één hand moesten zijn, maar dat deze gescheiden moesten worden. Op die manier werd volgens Montesquieu voorkomen dat een orgaan alle macht naar zich toe zou kunnen trekken.

Volgens Montesquieu moest wetgeving door de volksvertegenwoordiging worden uitgevoerd, bestuur door de regering en rechtspraak door rechters. Deze functies moesten volgens Montesquieu onafhankelijk van elkaar uitgeoefend worden. Deze leer, die bekend staat als de Trias Politica, heeft veel invloed gehad op de manier waarop de Nederlandse staat is ingericht.

1.5.1 *Wetgevende macht en bestuur*

In Nederland is deze machtscheiding niet helemaal doorgevoerd. In Nederland is wetgeving in handen van de regering en de Tweede en Eerste Kamer. De regering houdt zich bezig met de bestuurstaak (het bestuur werd vroeger ook wel de uitvoerende macht genoemd) en de rechtspraak is in handen van onafhankelijke rechters.

Wet in materiële zin

De belangrijkste bron van het recht is zoals gezegd de wet. Een wet bevat bijna altijd algemeen verbindende voorschriften. Dat wil zeggen dat deze voorschriften in een onbepaald aantal gevallen voor een onbepaald aantal deelnemers gelden. Om het eenvoudig te zeggen: de wet geldt voor iedereen.

Wie maken in Nederland deze algemeen verbindende voorschriften?

De belangrijkste wetten worden gemaakt door de regering en de Tweede en Eerste Kamer samen. Deze wetten kunnen herkend worden aan het woordje ‘wet’ in de naam, bijvoorbeeld het Burgerlijk Wetboek of de Wet wapens en munitie.

Maar er zijn nog andere overheidsorganen die in Nederland wetgeving mogen maken. De regering alleen is bevoegd om wetten te maken: de algemene maatregel van bestuur. Verder is ook de minister bevoegd om wetten te maken: de ministeriële regeling. Verder zijn ook lagere overheden zoals provincies, gemeenten en waterschappen bevoegd tot wetgeving. Deze algemeen verbindende voorschriften heten verordeningen.

Als een wet een algemeen verbindend voorschrift inhoudt, noemen we dat een wet in materiële zin. Het woordje materieel geeft aan dat de wet algemeen

verbindende voorschriften inhoudt. Van wie de wet afkomstig is, doet in dit geval niet ter zake.

Wet in formele zin

Een wet die door samenwerking van de regering en Tweede en Eerste Kamer tot stand is gekomen, noemen we een wet in formele zin. De regering en Tweede en Eerste Kamer worden dan ook de formele wetgever genoemd. Een wet in formele zin zegt niets over de inhoud van de wet, maar zegt alleen iets over de herkomst van de wet.

We zullen de Werkloosheidswet als voorbeeld nemen. Aan het woordje ‘wet’ kun je zien dat deze wet gemaakt is door de regering en de beide Kamers samen. De wet bevat voorschriften die gelden als iemand werkloos wordt. Het is daarom een wet in materiële zin. Omdat hij gemaakt is door de regering en de Tweede en Eerste Kamer, is het ook een wet in formele zin. We zeggen daarom dat de Werkloosheidswet zowel een wet in formele als in materiële zin is.

Heel vaak is een wet die door samenwerking van de regering en Tweede en Eerste Kamer gemaakt is, zowel een wet in formele als in materiële zin. Maar soms is het alleen een wet in formele zin.

Voorbeeld

Artikel 28 van de Grondwet bepaalt dat een lid van het Koninklijk Huis voor zijn of haar huwelijk toestemming van het parlement kan krijgen door middel van een wet. Als de toestemming wordt verleend, is deze wet alleen maar een wet in formele zin en niet in materiële zin, want het is geen algemeen verbindend voorschrift. Hij geldt namelijk maar voor één persoon en niet voor ons allemaal.

Hoofdpijnen en nadere uitwerking

De wetten in formele zin geven meestal de hoofdpijnen van wetgeving aan. In lagere wetgeving wordt deze wetgeving vervolgens nader uitgewerkt.

Voorbeeld

In de Vreemdelingenwet 2000 staan regels over de toelating en uitzetting van vreemdelingen. In het Vreemdelingenbesluit, dat afkomstig is van de regering, staan regels over bijvoorbeeld de meldingsplicht van vreemdelingen en over de eisen waaraan verblijfspapieren van vreemdelingen moeten voldoen.

Voorbeeld

Om ervoor te zorgen dat mensen zo lang mogelijk thuis kunnen blijven wonen, geeft de gemeente ondersteuning thuis via de Wet maatschappelijke ondersteuning.

In de Wet maatschappelijke ondersteuning worden de hoofdlijnen van deze ondersteuning geregeld. In artikel 2.1.4 lid 1 van deze wet staat dat bij verordening (lees: gemeentelijke verordening) kan worden bepaald dat gemeenten een eigen bijdrage van de cliënt mogen vragen voor de ondersteuning die zij bieden.

Hiërarchie van wetgeving

Zoals je hiervoor hebt kunnen lezen, hebben we in Nederland verschillende organen die bevoegd zijn om wetgeving te maken. Het is daarom van belang dat je weet welke regel voorrang heeft als meerdere wetgevers regels gemaakt hebben over een bepaald onderwerp.

De hiërarchie van wetgeving ziet er als volgt uit:

Verdragsrecht en het Europees gemeenschapsrecht
Grondwet
Wetten in formele zin (regering en Staten-Generaal)
Algemene maatregelen van bestuur (regering)
Ministeriële regelingen (minister)
Provinciale verordeningen (Provinciale Staten)
Gemeentelijke verordeningen (Gemeenteraad)

Om als (toekomstig) sociaal werker goed te kunnen functioneren, is het belangrijk enig inzicht te hebben in het Nederlands recht.

Recht voor de sociaal professional geeft een overzicht van de huidige wet- en regelgeving waarmee hij of zij te maken kan krijgen.

Het boek begint met een algemene inleiding in het recht. Hierna wordt uitgebreid ingegaan op de rechtsgebieden die een rol spelen bij het werk van de sociaal professional: burgerlijk recht, bestuursrecht, strafrecht, personen- en familierecht, schuldhulpverlening, jeugd, arbeidsrecht, sociale zekerheid, gezondheidsrecht en vreemdelingenrecht. Tot slot wordt ook het handelen van de sociaal professional aan de orde gesteld. De theorie wordt steeds helder uitgelegd en ondersteund door aansprekende praktijkvoorbeelden en schema's.

In deze tweede druk is de wetgeving in alle hoofdstukken geactualiseerd. Ook zijn er nieuwe, relevante onderwerpen toegevoegd, zoals: de rechtsstaat, rechtsbijstand, passend onderwijs, leerplicht, het kinderrechtenverdrag, de kindermobdsman en het arbeidsrecht voor minderjarigen. Verder wordt er dieper ingegaan op de Wet zorg en dwang, de Wet verplichte geestelijke gezondheidszorg en de Algemene verordening gegevensbescherming.

Op **www.rechtvoordesociaalprofessional.nl**, de website bij het boek, zijn informatieve video's en verdiepingsmateriaal beschikbaar. Ook is bij elk hoofdstuk een meerkeuze-oefentoets met feedback en een begrippentrainer opgenomen.

Deze uitgave is bestemd voor studenten hogere sociale studies. Het boek is ook zeer geschikt voor de reeds werkende sociaal professional.

Dineke Sepmeijer-Schmahl heeft een jarenlange ervaring in het verzorgen van trainingen en cursussen op juridisch gebied. Daarnaast ontwikkelt zij veel studiemateriaal voor verschillende opdrachtgevers.

Mark Sepmeijer heeft als senior jurist een jarenlange ervaring in de financiële dienstverlening. Daarnaast ontwikkelt hij studiemateriaal voor verschillende opdrachtgevers.

